

Štirideset let svobode

Desetine in desetine narodov in držav po vsem svetu praznuje v teh dnevih konec najbolj pretresljivega obdobja človeške zgodovine. Druga svetovna vojna je s svojimi grozodejstvi strahovito prizadejala ljudi in njihovo lastnino – tu bolj, tam manj – domala po vsej zemeljski obli. Naša domovina je s svojimi žrtvami, s svojimi milijon in sedemstopenetdeset tisoč mrtvimi na šestem mestu, za Sovjetsko zvezo, Nemčijo, Poljsko, Kitajsko in Japonsko.

Štiridesetletnico zmage pa ne praznujemo samo zato, da počastimo izjemen dogodek in tiste, žive in mrtve, ki so ga dosegli, marveč in predvsem, da se takšna ali še hujša katastrofa ne bi nikoli več ponovila. Zaradi vsesplošnega umiranja in grozot in razdejanja, trpljenja in lakote in bolezni in posledic.

Naša Ljubljana, njeni prebivalci so v tej vojni nadvse častno izpolnili svojo domovinsko dolžnost. Množično so se uprli okupatorju in domačim izdajalcem, ker niso hoteli umreti. Komunisti so takoj po sovražni zasedbi organizirali v Ljubljani eno najpopolnejših organizacij narodnoosvobodilnega boja, kar jih je imelo kdaj kakšno okupirano mesto. Terenski odbori OF so se razprijali od hiše do hiše, od ulice do ulice, od ustanove do podjetij. Oblikoval se je močan propagandni aparat, obveščevalna služba, narodna zaščita, mladinska OF, Delavska enotnost, ljudska pomoč, učinkovito so delovale borbene grupe varnostnoobveščevalne službe. Mesto je bilo čestokrat naravnost nastlano z listki z osvobodilnimi gesli. Ljubljancani so organizirali množične demonstracije, zbirali denar za gibanje, hrano, obleke, sanitetni material za partizane, mobilizirali borce za brigade, razvili mogočno tehniko, skrivali ilegalce in njihove otroke, skratka, v OF so se vključili domala vsi prebivalci. Ves teror okupatorja: policijska ura, pobrani radioaparati, rekvirirani avtomobili, prepovedane vožnje z bicikli, zapiranje, desetstisoči odpeljani v internacijo, streljanje domoljubov, nasilje na ulicah, z bodočo žico obdano mesto, ves teror okupatorja ni zaustavil zaleta k svobodi. Uporno mesto je dobesedno organiziralo državo v državi. Več kot dva tisoč Ljubljancanov je izkpravelo v štirih letih. Ljubljana je dala 57 narodnih herojev. Z vso upravičenostjo je bila Ljubljana prva od mest v Novi Jugoslaviji razglašena za mesto heroj.

Vizija svobode je terjala izredne žrtve. Terjala pa jih je tudi obnova in izgradnja porušene domovine. Koliko naporov je zahteval po končani vojni obračun s črno borzo, špekulacijo, z ostanki roparske, gnile, korumpirane, lopovske in parazitske stare Jugoslavije. Tudi v tem boju ni bilo mlahavosti, neodločnosti, cincanja in počasnosti. Bil je pravi vihar proti vsem tistim, ki so se upirali novemu valu.

Ko se danes spominjamo prvih povojnih let, lahko trdimo, da so presegle po delavnosti in ustvarjalnosti vsa pričakovanja. Pa tudi naprej, v štiridesetih letih svobode imamo kaj pokazati.

Ker nam je ob teh prazničnih dnevih potrebno tudi zgledovanje nazaj, za današjo rabo, potem posnemajmo iz tistih časov zvestobo tej družbi in njenemu napredku, posnemajmo požrtvovalnost, delavnost, zavestno disciplino in sredotežno hotenje za cilje, ki smo si jih zastavili.

JANEZ VIPOTNIK

DOGOVORI

GLASILO SZDL LJUBLJANA CENTER

Leto XII – 23. april 1985

Štev.: 7–8 BREZPLAČNO

»Ljubljana v letu 1945«

Razstava »Ljubljana v letu 1945« je bila predvidena že v srednjeročnem programu oddelka ljudske revolucije Mestnega muzeja. Prva zasnova razstave je stara že leto dni. Delavci oddelka so pregledali gradivo v arhivih, drugih muzejih in knjižnicah, predvsem iz leta 1945. Obrnili so se na javnost prek sredstev javnega obveščanja, prek borbenskih organizacij in društev prijateljev mladine s prošnjo za zbiranje gradiva. Odziv je bil zelo dober in dobili so nekaj zelo dragocenega

Priprave na razstavo »Ljubljana v letu 1945« so v polnem teku

gradiva, ki so ga občani večidel velikodušno podarili muzeju. Tako na primer so dobili uniformo iz nemškega koncentracijskega taborišča, dragocene plakate, UNRRA pakete pomoči, osebne dokumente in podobno gradivo.

Gradivo obsežne razstave bo predstavljeno na 162 panojih in vitrinah. Poleg tega pa bo tudi več posebnih prikazov, tako na primer rekonstrukcija volišča, prizorišča mitinga in shrambe s konkretnim prikazom količine živil, ki jih je dobila ena družina na živilske karte. Na monitorju bodo predvajali dokumentarne filme iz leta 1945, obnovili bodo tudi oddajo Radia svobodna Ljubljana, ki je šla v eter zjutraj 9. maja 1945, na dan osvoboditve mesta. Prikazan bo tudi izbor del z razstave partizanskih umetnikov, ki je bila junija 1945, izbor knjižne produkcije 1945 itd.

Razstava bo odprta od 9. maja do 9. junija v veliki sprejemni dvorani Čankarjevega doma, nakar jo bodo prenesli v prostore muzeja na Mestnem trgu 10.

L. T.

Vsem delovnim ljudem in krajanom iskrene čestitke ob prazniku dela 1. maju, dnevu ustanovitve OF 27. aprilu in dnevu osvoboditve 9. maju

LJUBLJANSKI ROŽNIK – SIMBOL DELAVSKEGA PRAZNIKA

Vsakoletni pozdrav prvemu maju

Ljubljanski Rožnik pomeni za slehernega Ljubljancana simbol praznovanja prvega maja in prav tako tudi točko lepega sprehoda. Tradicija praznovanja je že dolga, saj sega že v začetke našega stoletja.

Vzrok za to, da je prav Rožnik postal simbol naprednega delavstva, moramo iskati drugje, pravzaprav v takratni socialni strukturi naselij in prebivalstva, ki so ga obkrožali. Bili so tipično proletarski.

Potem ko se je Tobačna tovarna preselila iz stare Cukrarnice na Poljanskem nasipu v sedanje prostore na Tržaški cesti, se je znatno povečal pritok delavstva. Pričela se je razvijati tipična proletarska okolica ob Tržaški cesti in v Rožni dolini. Tobačna tovarna je bila takrat ena največjih industrij in je zaposlovala približno 1000 delavcev. To število se je preko poletja zelo povečalo ob zaposlitvi sezonskih delavcev.

Le nekaj kilometrov naprej je na majhnem griču svojo obliko dobivalo prav tako tipično delavsko naselje, že takrat imenovano Brdo. Obkrožalo je Rožnik in njegove travnike ob vznožju, z druge strani pa se je naslanjalo na Ljubljanske opekarne na Brdu, ki so nastale že leta 1908.

Spričo vseh omenjenih dejstev je Rožnik kmalu postal simbol in zatočišče vseh Ljubljancanov, ki so s svojim majhnim zaslužkom komajda še preživeli sebe in družino.

Iti na Rožnik na predvečer prvega maja je bila že takrat skorajda obveznost. Vse napredno delavstvo si je takrat vzelo čas samo zase kljub težkemu delu in utrujenosti političnega režima. Na Rožnik so odhajali posamezno ali v skupinah največ po dva ali trije. Večje skupine niso odhajale, preveč bi bile na očeh policijskim agentom, katerih je kar mrgolelo. Vstajali so že ob štirih zjutraj in se odpravili na pot. Takrat je ponavadi že zagorel kres v pozdrav de-

lavskemu prazniku. Bil je prepovedan, saj je predstavljal simbol politične manifestacije, toda plameni so kljub vsemu ponosno plapolali in niso se dali pogasiti.

O načinu praznovanja so se po tovarnah pogovorili že nekaj dni pred praznikom. Organizirali so ga prek sindikata ali pa celic KP, kjer so le te že obstajale. Nadeli so si praznično obleko, pripeli rdeč nagelj in se odpravili. Pot je iz začetkov preraščala v tradicijo vsega naprednega delavstva.

Na vrhu so vedo peli ob spremljavi harmonike. Nekatere skupine so že v kraju, od koder so odhajali, ali pod vznožjem Rožnika pripravili krajši kulturni program. Praznovanje je trajalo vse dokler niso zatulile tovarniške sirene in odpravili so se nazaj na delo. Le posamezniki so si upali po ves dan ostati zunaj tovarniških vrat in prav zares praznovati praznik dela.

Delavci opekarn na Brdu in na Vrhovcih se spominjajo, da so zgodaj zjutraj na poti z Rožnika nabrali veliko zelenja in spomladanskega cvetja, s katerim so okrasili tovarno.

Tudi delavec, sedanji upokojenec Tobačne tovarne se spominja,

da so tega dne zgodaj zjutraj odšli na Rožnik, kasneje so morali seveda v službo. Toda pogovoriti so se morali o tolikih stvareh, da so delo navadno zamudili. Uslužbenci so jih zasliševali, kje so bili in zakaj niso prišli na delo pravočasno. Vsakdo se je po svoje izgovarjal, nihče pa ni priznal pravega vzroka zamude.

Pripravam delavstva so sledile tudi priprave policijskih agentov in špijonov. Veliko jih je že nekaj dni pred praznikom dobesedno mrgolelo pred Rožnikom in okoli njega.

Vsi udeleženci prvih prvomajskih shodov so si edini v tem, da je bilo le malo aretacij tam, kjer so delavci nastopali nerazpršeno, strnjeno kot masa. Šele po razhodu, če so naredili kakršnokoli nepravilnost in se po shodu odpravili v mesto posamezno ali v manjših skupinah, so jih lovili civilni detektivi. Marsikoga so imeli »na piki« že na shodu, aretirali pa so ga šele doma.

Rožnik je preživel obe vojni in težak medvojni čas. Živi še danes. Privablja nas ob prvem maju, ko zahajamo manj simbolično in se vsaj s tradicijo oddolžimo prazniku.

MOJCA ČERNE

Veselo razpoloženje med enim od številnih praznovanj na Rožniku.